

en vier personen, die de temperamenten uitbeelden, helpen mee om voor den ondeskundigen lezer een tipje op te lichten van den sluier, waarachter de geneeskundige wetenschap van middeleeuwen en renaissance zich voor de oogen van het profanum vulgus verborg.

Voor ons heeft dit verward bezinksel van de wetenschap van alle volken en tijden als bron voor de studie van het geneeskundig volksgeloof een zakelijke waarde, die alleen te vergelijken is met het genot, dat het bekijken der fraaie houtsneden en der karakteristieke en rustige letters ons kan geven.

M. A. VAN ANDEL.

P. A. CAPITAINE, *Un grand médecin du XVIIe siècle*,
JEAN FERNEL. Dissertation de Paris. Paris. Librairie LE
FRANÇOIS. 1925.

Tot de groote geesten, die een rol speelden in de zestiende eeuw in Frankrijk, behoorde ook JEAN FERNEL. Meer dan elders botsten hier de golven der nieuwe gedachte tegen een muur van behoudzucht, die verdedigd werd door de geneeskundige faculteiten. Wanneer men bedenkt, dat mannen als PARACELsus, VESALIUS en SERVET tijd-, ja zelfs studiegenooten van FERNEL geweest zijn, kan men begrijpen, dat er bij de toenmalige artsen een twijfel moest geboren worden, een tweeslachtigheid voor den dag kwam, van welke FERNEL een fraai voorbeeld vormt. Zeide niet DURET van hem, dat hij Arabasche ontlasting verwerkte tot Latijnsche honing? Het is niet gemakkelijk de geestelijke stroomingen, die in zijn brein zich vereenigden, te ontleden en men mag het den schrijver een wijs beleid toerekenen, dat hij dit ook niet heeft getracht.

De geboortedatum van FERNEL is betwistbaar; men neemt op losse gronden het jaar 1497 aan, wat verwonderlijk mag heeten voor een beroemdheid, wier uitgaven het getal 100 nadert. Aanvankelijk wiskunde, wijsbegeerte en theologie bestudeerend, ging hij later over tot de geneeskunde, zoodat hij op drie en dertig jarigen leeftijd den doctorshoed verwierf. Reeds vóór dien tijd beschreef hij zijn methode voor het meten van den meridiaangraad. Zijn hart ging dan ook meer uit naar de wiskunde en het was met groot verdriet, toen hij in 1535 zijn sterrekundig laboratorium verliet om zich nood gedwongen te wijden aan den zieken mensch. Aanvankelijk verdeelde hij zijn tijd tusschen de praktijk en het houden van voordrachten. SYLVIUS, bekend als een der grootste tegenstanders van VESALIUS, was destijds zijn mededinger. In 1542 verscheen zijn physiologie. Zijn geluk als practicus was oorzaak, dat hij hofarts werd en als zoodanig DIANA VAN POITIERS te behandelen kreeg. De datum van zijn dood is niet bekend; men vermoedt, dat hij in 1558 stierf.

De beteekenis van FERNEL als geneeskundige is, zooals gezegd is, moeilijk te schetsen. Men kan hem als een nieuwlichter beschouwen ten opzichte van de aderlating, welke hij bestreed. HAESER meent

in hem verwante trekken met STAHL te herkennen; misschien zou het juister zijn in zijn werk invloeden aan te nemen, die door PARACELsus duidelijker uitgesproken werden.

De schrijver geeft een korte beschrijving van de geneeskunst, zooals zij door FERNEL opgevat werd. Zijn ontleedkunde, zoowel als zijn physiologie sluiten zich aan bij de opvattingen zijner tijdgenooten, terwijl CAPITAINE met eenige verbazing vermeldt, dat „le foie est l'origine des veines”. Zijn beteekenis voor de therapie is misschien hierin gelegen, dat hij reeds in dien tijd tot het besluit kwam, dat het similia-similibus-beginsel een gewijzigd contraria-contrariis-beginsel zou zijn.

De waarde zijner geschriften, die hem voor eeuwen deden leven, ligt wel in het feit, dat het Hippocratismes, zij het hier en daar gewijzigd, zijn richtsnoer is geweest. Het is den schrijver gelukt FERNEL's beeld voor onzen geest terug te roepen, al plaatste hij hem dan ook niet in de lijst van zijn tijd.

F. M. G. DE FEYFER.

Remèdes contre la peste, Fac-similés, notes et liste bibliographique des incunables sur la peste, par A. C. KLEBS et E. DROZ. Paris 1925.

Dit werk vult op bijzonder verdienstelijke wijze de studies aan van SUDHOFF, die ook hier weder pionier was, van SINGER en van WICKERSHEIMER. In Heft 2—3 van de *Studien zur Geschichte der Medizin* heeft SUDHOFF in afdeeling E, een 22tal Duitsche incunabelen en 14 losse bladen over de pest bijeengebracht, gedeeltelijk met den oorspronkelijken tekst afgedrukt, alle met uitvoerige beschrijvingen voorzien. In het *Archiv für Geschichte der Medizin* (Band 4 en 5) heeft SUDHOFF deze studie voortgezet met een beschrijving der handschriften over de pest. Ook hier komt het weder zoo duidelijk voor den dag, dat de eerste drukwerken niet anders zijn, dan een voortzetting van de vermenigvuldiging door handschriften.

Overtalrijk zijn de pesttractaten geweest, dikwijls geschreven onder den invloed van een hevige epidemie, meestal slechts enkele bladzijden beslaande, een ruime verspreiding beoogende. Hoe groot dit aantal wel geweest is, wordt ons pas helder door de lijst, die KLEBS en DROZ geven en waarop 130 nummers voorkomen. De groote angst van het publiek tijdens de zware en langdurige epidemieën der middeleeuwen maakt het begrijpelijk, dat met heftigen aandrang naar redding werd uitgezien en dat een geschrift met raadgevingen grif verkocht is. Niet te verwonderen dus, dat de pesttractaten reeds vroegtijdig onder de incunabelen voorkomen.

De schrijvers hebben een drietal zeer zeldzame boekjes in hun geheel doen reproduceeren, terwijl van een tweetal andere de eerste en de laatste bladzijde in fac-simile afgedrukt zijn. Hierop volgt een uitvoerige beschrijving en een lijst van de verschillende uitgaven der pesttractaten. Het eerste geschrift: „Le regime de